

बियाणे :- या पिकाच्या पेरणीसाठी हेक्टरी २५ किलो बियाणे लागते.
 बीज प्रक्रिया :- रायझोबियम जिवाणू संवर्धन खत २५० ग्रॅम प्रति १० किलो बियाण्यास चोळावे.
 जाती :- सिरसा-९, आर. एल. ८८, आनंद-२, आनंद-८
 पेरणी :- लसुनघासाची पेरणी ओळीत ३० सेमी. अंतरावर केली जाते.
 पेरणीचा काळ :- ऑक्टोबर ते नोव्हेंबर
 खते :- १५ कि. नत्र, १५० कि. स्फुरद, ४० कि. पालाश पेरणीपूर्वी व प्रत्येक चार महिन्यांनी १५ कि. नत्र, ५० कि. स्फुरद प्रती हेक्टर द्यावे.
 कापणी :- पहिली कापणी २ महिन्यांनी, नंतरच्या कापण्या प्रत्येक १ महिन्याच्या अंतराने कराव्यात.
 उत्पन्न :- ४-५ वर्षे पीक देण्या-या लसुनघासाच्या जाती उपलब्ध आहेत. या जातीपासून एका वर्षामध्ये सर्वसाधारणपणे १० ते १२ कापण्या घेता येतात. त्यापासून हेक्टरी १००० क्विंटल पर्यंत उत्पादन मिळते.

बरसीम (घोडा घास)

बरसीम या चारापिकाच्या मुळावरील गाठीतुन जमिनीस हेक्टरी २००-२५० किलो नत्र मिळते. तसेच या पिकापासून जनावरांना १७ ते १९ टक्के प्रथिने मिळतात.
 हवामान- थंड व कोरड्या हवामानात या पिकाची वाढ चांगली होते.
 जमीन :- या पिकासाठी मध्यम ते भारी योग्य निचरा होणारी जमीन आसावी.
 पुर्वमशागत :- एक खोल नांगरट, दोन कुळवाच्या पाळ्या देऊन जमीन भुसभुशित करावी.
 सुधारित वाण :- वरदान, मेस्कावी, जे. बी. १, जे. एच. बी. १४६.
 पेरणी :- पेरणी ओळीत ३० सेमी. अंतरावर ऑक्टोबर- नोव्हेंबर मध्ये केली जाते.
 बियाणे:- बरसीम (घोडा घास) या पिकाच्या पेरणीसाठी हेक्टरी ३० किलो बियाणे लागते.
 खते:- प्रति हेक्टरी १० ते १२ गाड्या शेणखत, २० कि. नत्र, ८० कि. स्फुरद, ४० कि. पालाश पेरणीपूर्वी जमिनीत मिसळून द्यावे.
 कापणी :- पहिली कापणी पेरणीनंतर ४५-५० दिवसांनी, व त्यानंतरच्या कापण्या प्रत्येक २५- ३० दिवसांनी कराव्यात.
 उत्पादन :- ३-४ कापणीमध्ये हेक्टरी ६००-८०० क्विंटल चारा उत्पादन मिळते

चारा पिके नियोजन व लागवड

* मार्गदर्शक *

डॉ.लाखन सिंग
संचालक : अटारी, पुणे

* संपादक व प्रकाशक *

प्रा.मोहन शिर्के
कार्यक्रम समन्वयक
कृषि विज्ञान केंद्र, बोरगांव

* लेखक व संकलक *

प्रा.सागर सकटे
विषय विशेषज्ञ (पशुविज्ञान व दुग्धशास्त्र)

प्रा.भूषण यादगीरवार
विषय विशेषज्ञ (उद्यानविद्या)

श्री.संग्राम पाटील
कार्यक्रम सहाय्यक

डॉ.महेश बाबर
विषय विशेषज्ञ (कृषि विस्तार)

* संपर्क *

कृषि विज्ञान केंद्र
बोरगांव, ता.जि.सातारा

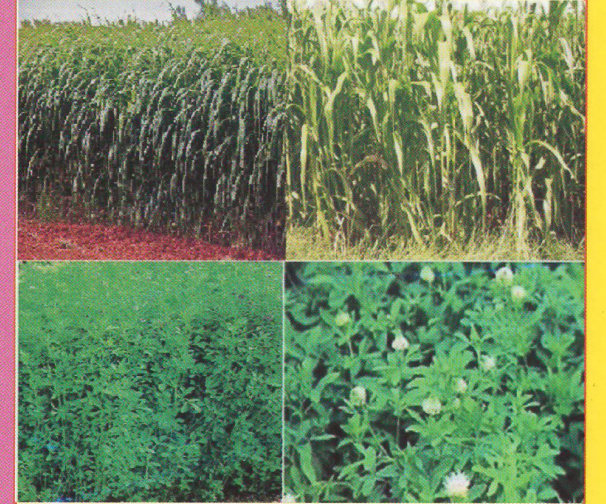
०२९६२-२६५२२८

Email - kvkborgaon_satara@yahoo.com
Website : kvkbsatara.org

कृ.वि.के.बोरगांव/प्रकाशन/१०/२०१९

भारतीय कृषि अनुसंधान परिषद, नवी दिल्ली
महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ
राहुरी, जि.अहमदनगर

चारा पिके लागवड तंत्रज्ञान

कृषि विज्ञान केंद्र
बोरगांव, ता.जि.सातारा

चारा पिके लागवड तंत्रज्ञान

जनावरांचे योग्य पोषण होण्यासाठी ओला चारा, वाळलेला चारा व खुराक यांचे प्रमाण जनावरांचे शारिरीक वजन व दुध उत्पादन यावरून ठरविले जाते. बदलत्या हवामान परिस्थितीत पाऊस अपूरा, अनिश्चित, उशीरा व कमी अर्धीक प्रमाणात पडत आहे. राज्याच्या काही भागात पावसाअभावी किंवा पावसाचे प्रमाण कमी असलेने दुष्काळ सदृश्य स्थिती निर्माण होत आहे. त्यामुळे जनावरांसाठी लागणा-या चा-याचे वेळीच नियोजन करणे गरजेचे आहे. आपल्याकडील जनावरांसाठी आवश्यक असलेल्या चा-याचे पूर्व नियोजन केल्यास जनावरांना वर्षभर पुरेसा हिरवा व वाळलेला चारा तसेच एकदल व द्विदल चारा पुरविता येईल.

वर्षभर जनावरांना सकस चारा पुरविण्यासाठी खालिलप्रमाणे हंगामानुसार चारा लागवड करावी.

एकदल चारा पिके

मका

हवामान - या पिकाची वाढ उष्ण व कोरड्या हवामानात चांगली होते. **जमीन**:- हलक्या जमिनीत पिकाची वाढ समाधानकारक होत नाही. त्यामुळे मका या पिकासाठी मध्यम ते भारी जमीन आवश्यक आहे. **पूर्वमशागत** :- पेरणीपूर्वी एक खोल नागरट, दोन कुळवाच्या पाळ्या घाव्यात. **पेरणी** :- खरीप हंगामात जून - जुलै, रब्बी हंगामात ऑक्टोबर - नोव्हेंबर उन्हाळी हंगामात फेब्रुवारी - मार्च या महिन्यात पाभरीच्या सहाव्याने दोन ओळीत ३० सें. मी. अंतर ठेऊन पेरणी करावी. **बियाणे**- मका लागवडी करता हेक्टरी ७५ किलो बियाणे लागते. **सुधारित वाण**:- मका या पिकाचे अफ्रिकन टॉल, मांजरी कंपोझीट, विजय, गंगा सफेद-२ हे वाण चा-यासाठी चांगले आहेत. **खते**- नांगरण्यापूर्वी ५८न श्रेणखत, पेरणीच्या वेळी ५० कि नत्र, ५० कि. स्यु., ५० कि. पालाश. व पेरणी नंतर ३-४ आठवड्यांनी ५० कि. नत्र घावे. **कापणी**- पेरणी नंतर ६५-७० दिवसांनी पिक ५० टक्के फुलो-यात आले असता कापणी करावी. **उत्पन्न**- एक हेक्टर मका क्षेत्रापासुन ५००-६०० क्विंटल चारा उपलब्ध होतो. **प्रथिने**- या चारा पिकामध्ये ९ ते ११ टक्के प्रथिने असतात.

ज्वारी (कडवळ)

हवामान:- या पिकासाठी पोषक असे उष्ण व कोरडे हवामान आवश्यक आहे. **जमीन**:- काळी कसदार पण योग्य निचरा होणारी जमीन ज्वारी पिकास जास्त लाभदायक ठरते. **पेरणी**:- चा-याचे पिक म्हणुन तीनही हंगामात ज्वारीची पेरणी करता येते. दोन ओळीतील अंतर २५-३० सेमी. ठेवून पाभरीने ५-७ सेमी. खोलवर पेरवे. **बियाणे**:- ज्वारी पिकाच्या पेरणीसाठी हेक्टरी ४० किलो बियाणे आवश्यक आहे. **सुधारित वाण**:- मालदांडी ३५-१, रुचिरा, फुले अमृता, फुले गोधन **कापणी**:- पिक फुलो-यात आले असता (पेरणीनंतर ६५-७० दिवसांनी) कापणी करावी. कोवळ्या ज्वारीमध्ये धुरिन

नावाचे रसायन असते. जनावरांच्या पोटात त्याचे रुपांतर हैड्रोसायनिक आम्लामध्ये होते व त्यामुळे जनावरांना फेपरे येने, पोट फुगने, जनावर अस्वस्थ होणे असे अपाय होऊन ते दगाऊ शकते. म्हणून याविषयी दक्षता घ्यावी. **उत्पादन**:- हेक्टरी ५००-५५० क्विंटल हिरव्या चा-याचे उत्पादन मिळते. **प्रथिने**- या चारा पिकामध्ये ८ ते १० टक्के प्रथिने असतात.

संकरित नेपिअर

जमीन:- या पिकास कसदार, मध्यम ते भारी व चांगली निचरा होणारी जमीन आवश्यक आहे. **पूर्वमशागत** :- एक खोल नांगरट, तीन ते चार कुळवाच्या पाळ्या देऊन जमीन भुसभुशित करावी. **सुधारित वाण** :- यशवंत, फुले जयवंत(आर. बी. एन.-१३), फुले गुणवंत(आर. बी. एन.-२०११-१२)

बियाणे :- एकाजागी दोन ठोंब लावल्यास ३७ हजार ठोंब प्रति हेक्टर या प्रमाणात बियाणे लागते. एकाजागी एक ठोंब लावल्यास १८,५०० ठोंब प्रति हेक्टर या प्रमाणात बियाणे लागते. **पेरणी** :- ९० X ६० सेंमी अंतरावर खरीप हंगामासाठी जून ते ऑगस्ट व उन्हाळी हंगामासाठी फेब्रुवारी - मार्च महिन्यामध्ये लागण करावी **खते** :- प्रतिहेक्टर २० ते २५ गाड्या श्रेणखत, ५० किलो नत्र, ४० किलो स्फुरद, २० किलो पालाश प्रतिहेक्टर पेरणीपूर्वी व प्रत्येक कापणीनंतर २५ किलो नत्र घावे. **कापणी** :- ११ ते १२ आठवड्यांनी पहिली कापणी व नंतरच्या कापण्या प्रत्येक ७ ते ८ आठवड्यांनी कराव्यात. **उत्पादन** :- ६ ते ७ कापण्यामध्ये फुले जयवंत १००० ते १५०० क्विंटल/हेक्टर आणि फुले गुणवंत चे १२०० ते १५०० क्विंटल/हेक्टर इतके उत्पादन मिळते. **प्रथिने**- या चारा पिकामध्ये ८ ते १० टक्के प्रथिने असतात

मारवेल

मारवेल हे गवत वर्गीय चारा पिक आहे. ते जमिनीची धूप थांबवण्यासाठी उपयुक्त असल्यामुळे ते शेताच्या बांधावर देखील लावता येते. तसेच हे पिक काही काळ पाण्याशिवायही तग धरू शकते. मारवेल गवताची एकदा लागण केल्यास उत्तम व्यवस्थापनात सलग ४-५ वर्षे उत्पादन घेता येते. **जमीन** मध्यम ते भारी **हवामान**- उष्ण व दमट **बियाणे**- मारवेलची लागण करण्यासाठी एकरी १५-२० हजार ठोंब लागतात. ओळीत पेरणी करण्यासाठी हेक्टरी ६ किलो बियाणे लागते. **लागण** :- या पिकाची नविन लागण जून जुलै महिन्यात केली जाते. लागण करताना ठोंब ४५x३० सें. मी. अंतरावर लावावेत. **सुधारित वाण**:- जिरायत- फुले मारवेल ०६-४०, फुले मारवेल -१ बागायत- फुले गोवर्धन **कापणी** :- जिरायत मध्ये किमान २ कापण्या व बागायत क्षेत्रात एका वर्षामध्ये ६-८ कापण्या करता येतात. **उत्पादन** :- जिरायत पध्दतीमध्ये मारवेल पिकापासुन एका वर्षामध्ये हेक्टरी ३५०-४०० क्विंटल व बागायतीमध्ये ६००-८०० क्विंटल प्रति हेक्टर इतके चारा उत्पादन मिळते.

द्विदल चारा पिके

चवळी :-

चवळी पिकाच्या चा-यापासुन जनावरांना मोठ्या प्रमाणात नत्र व स्फुरद उपलब्ध होते. जमिनीला नत्र मिळते व जमिनीचा पोत सुधारतो. **हवामान**- उष्ण व कोरडे **जमीन**:- मध्यम ते भारी व योग्य निचरा होणारी जमीन अवश्यक आहे. योग्य प्रमाणात खतांचा वापर केल्यास हलक्या जमिनीतही चांगले उत्पादन घेता येते. **पेरणी** :- पाभरीच्या सहाव्याने दोन ओळीत ३० सें. मी. अंतर ठेऊन पेरणी करावी. पेरणीपूर्वी १० किलो बियाण्यास २५० ग्रॅम रायझोबिअम जिवाणू संवर्धन खत चोळावे. **पेरणीची वेळ**:- खरीप : जून ते ऑगस्ट , उन्हाळी: फेब्रुवारी ते एप्रिल **बियाणे**:- चा-यासाठी चवळी पिकाचे हेक्टरी ४० किलो बियाणे लागते. **सुधारित वाण**:- श्वेता, इ. सी. ४२१६, बुंदेल लोबीया, यु.पी. सी. ५२८६. **कापणी**:- पेरणीनंतर ६०-६५ दिवसांनी कापणी करावी. **उत्पन्न**:- उत्तम व्यवस्थापनामध्ये चवळी पिकापासुन हेक्टरी ३००-३५० क्विंटल चारा मिळतो. **प्रथिने**- या चारा पिकामध्ये १३ ते १५ टक्के प्रथिने असतात

स्टायलो

स्टायलो हे द्विदल वर्गीय चारा पिक आहे. हे कमी उंचीचे, लागण करण्यास सोपे व जमिनीचा पोत सुधारण्यास मदत करणारे आहे. विशेष बाब म्हणजे या पिकापासुन जनावरांना १२-१४ टक्के प्रथिने मिळतात. **जमीन** :- हलकी ते मध्यम, योग्य निचरा होणारी जमीन आसावी. **पूर्वमशागत** :- एकादी कुळवणी करून पेरणी करावी. **सुधारित वाण** :- फुले क्रांती **बियाणे** :- या पिकाच्या पेरणीसाठी हेक्टरी १० किलो बियाणे लागते. **बीज प्रक्रिया** :- रायझोबियम जिवाणू संवर्धन खत २५० ग्रॅम प्रति १० किलो बियाण्यास चोळावे. **पेरणी** :- ३० सेमी. अंतरावर काक-या मारुन बी टाकावे अथवा बी फेकून पेरणी करावी. पेरणीनंतर बियाणे मातीने झाकू नये. **पेरणीची वेळ** :- जून - जुलै **खते** :- ५० कि. स्फुरद प्रति हेक्टर पेरणीपूर्वी व जुलै- ऑगस्ट महिन्यात ५० कि. स्फुरद प्रति हेक्टर घावे. **कापणी** :- वर्षातून किमान दोन कापण्या कराव्यात. **उत्पन्न** :- हिरव्या चा-याचे हेक्टरी २५०- ३०० क्विंटल पर्यंत उत्पादन मिळते.

लसूणघास

लसूणघास हे द्विदल वर्गीय चारा पिक आहे. हे दिसायला मेथीच्या भाजीसारखे असते. या पिकापासुन मिळणारा चारा लुसलुसीत असतो व त्यापासुन मिळणा-या प्रथिने (१९ ते २२ टक्के) व इतर अन्न घटकामुळे तो दुभत्या जनावरांना चांगला मानवतो. तसेच हे पिक जमिनीच्या आरोग्यासाठीही चांगले आहे. जमिनीत नत्राचे प्रमाण वाढुन जमिन सुपीक होते.

हवामान :- लसूणघास या पिकासाठी थंड व कोरडे हवामान पोषक आहे. **जमीन** :- या पिकासाठी मध्यम ते भारी योग्य निचरा होणारी जमीन आसावी.